

Boekpresentatie : Hij was in Dachau - 3 mei 2014 – Riemer Groningen

Deel 3

Wat is de waarde van dit boek voor ons?

Er is mij gevraagd tenslotte iets te zeggen over de waarde van dit boek voor ons.

Ik zal het erg persoonlijk houden.

Ik zet een aantal punten op een rij

1. **Het is een heel beperkt boek.** Wie iets van het verleden wil weten, van de geschiedenis, zal handboeken moeten bestuderen, grote lijnen vinden, denklijnen traceren, filosofische systemen nagaan, politieke beslissingen uitzoeken, de grote legerbewegingen natekenen, jaartallen vastleggen. Maar het gaat om mensen: in het grote raderwerk der geschiedenis hebben mensen hun weg gezocht en gevonden. Hier heb je een boekje van één mens op één klein plekje. Hier wordt het leven geleefd. Er wordt niet gesproken over het beleg van Stalingrad, niet over Berlijn, Moskou, Parijs. Zelfs niet over Amsterdam of over het Scholtenhuis in Groningen. Het is een zuiver en puur menselijk document dat de smart ademt die haar deel is geweest . En zo komt de oorlog héél dicht bij. Meer dan in jaartallen, overzichten, politieke analyses etc
2. **Het is een heel bescheiden boek.** Het is niet geschreven om ooit gepubliceerd te worden. Het is geen Anne Frank, geen Etty van Hillesum, geen Lewinsky, om maar niet meer te noemen. Het zal de wereldpers nooit halen. Er zijn talloze belangrijkere dagboeken verschenen. Overduin, Knoop, Van Raalte hebben allen hun herinneringen te boek gesteld. Er zijn tientallen dagboeken van ex-gevangenen. En daar zijn weer publicaties over verschenen, en dissertaties over gepleegd. Ik noemde al die scriptie van ds Oomens. Over Kapteyn heeft Rudolf van Reest geschreven. Hans van der Jagt ook in het boekje Van kansen tot barak. Hans werkmans over ds Plantagie. Wie kent die naam nog? Over Schilder in gevangenschap zijn schoonzoon Wietze de Vries. Het is maar een willekeurige greep. Er is zo veel meer, als je eenmaal op zoek gaat. Ik heb al genoemd de andere publicaties van George Harinck. Ze liggen hier wel in de winkel. . Tussen lijdelijkheid en Verzet', en 'Van kansen tot barak'. Jan Ridderbos heeft daarin een volledige lijst gepubliceerd van alle protestantse predikanten die in gevangenissen of kampen hebben gezeten met de precieze data van binnenkomst en van ontslag of dood. De boeken van Delleman en Touw zijn al lang uitverkocht. De dissertatie van Jan Ridderbos ook. Wel ligt hier nog voor een habbekrats te koop de dissertatie van Theo van Staalduinen over prof Den Hartog. Daarin komt ook een hoofdstuk voor over zijn optreden in de oorlog. Trudy noemt nog een studie van prof Cohen over de misdadige praktijken van de medische proeven op levende mensen in de concentratiekampen. Hier ligt nu een boekje van het menselijk verdriet dat daardoor is aangericht.

- 3. Het is een document van de geschiedenis van de kerk te Helpman.** Dat zal voor velen niet zo belangrijk zijn. En zelfs voor velen die vandaag in Helpman wonen ook niet, denk ik, omdat er steeds minder waarde gehecht wordt aan dat wat er ooit in het verleden is gebeurd. Maar ik heb al gezegd: soms kijk ik naar no 23 A op de Helper Brink en dan denk ik aan wat daar is gebeurd en wat er een dag later in die oude Coenderswegkerk moet zijn gebeurd, toen zijn arrestatie van een dag eerder niet werd afgekondigd, maar uiteraard wel bekend werd. En dan kom je in dit dagboek en daaromheen namen tegen, de naam van Pluyter die ter dood werd veroordeeld en die kennelijk toch vrijgelaten werd. De namen van Zwarteveen en Reitsma, van Ten Hoor en Koebrugge, van de fam Meima, van de preses De Jong en Bremmer en zijn verloofde. De namen van de vrouwen van de gevangen predikanten, van mw Thelma Kapteyn, van mw Hanneke Hinlopen, van mw Diet van Strien, mw Tonny Knoop, mw Marie Guillaume. En dan gaat er iets leven.
- 4. Het boek spreekt van de totale welbewuste overgave aan de zaak van God in deze wereld.** Dat raakt me diep. De preek van Tunderman over 2 Kor 4:11-16 zou door velen gelezen moeten worden. Die boodschap van de gemeenschap met de dood van Christus, die niet uitloopt op doodsverlangen, maar integendeel de basis is voor een totale inzet voor het werk van God hier op aarde, voor het opkomen voor het recht van God op deze wereld, doet me wat. Ik geef een citaat: "Wie opkomt voor het recht van God zal op zijn wijze ondervinden wat Jezus, Die volmaakt het recht van de Here handhaafde, ondervonden heeft. Daarom schrijft Paulus hier dat hij het sterven van de Here Jezus in het lichaam omdraagt en dat zij, die het Evangelie dienen, altijd in de dood overgegeven worden om Christus'wil. Elke dag is er een doodsdreiging. Elke dag een ternauwernood ontkomen. Zo is het leven in dienst van Jezus Christus een overgave van het leven in het offer". Nog een citaat: "God geeft ons leven nooit voor niets in de dood. Hij doet ons het offer van ons leven brengen, opdat daardoor het leven van Jezus Christus wordt gediend en opdat wij ons in ons sterven helemaal wijden aan het leven der opstanding". En: "Het nieuwe leven zal eerst geopenbaard worden op de jongste dag...Dan zal blijken dat zij die zich geofferd hebben, zich daaraan gaven aan het waarachtige leven en dat hun sterven eeuwige vrucht draagt". Bij het lezen hiervan kan ik de vraag niet onderdrukken of ik zelf daartoe bereid ben. Dat beklemt me.
- 5. Het boek brengt ons in aanraking met het intens zuiver gebed om niet uit te glijden zelfs niet in het grootste verdriet dat iemand treft.** Er zijn veel kreten bekend van mensen die God hebben afgezworen als hun het liefste werd afgenomen. In en na de oorlog. Hier is een zwakke vrouw aan het woord, die met haar zachte stem zo sterk haar gebed formuleert om inperking van haar verlangen. Sterker nog: zij dankt God "dat Hij haar de rust geeft, dat Hij zorgt voor de inperking van onze verlangens. En voor de beteugeling van ons heftig begeren". Dat maakt me stil. Wat zuiver geformuleerd. Wat intens vroom. En wat komt datzelfde naar voren in de slotzinnen van haar dagboek, als ze weet dat haar geliefde niet meer zal terugkomen. "Geef dat mijn begeren Uw koninkrijk niet in de weg staat". Zo sluit zij haar leven met haar Wim af. En toen heeft ze zich met heel haar zwakke gezondheid sterk betoond, getuige de brief die Trudy in haar Aantekeningen heeft opgenomen. "Ik wil niet

staren op mijn gemis, omdat ik weet dat je dan veel van wat God geeft voorbij laat gaan".
Laten we allen lezen en herlezen en luisteren en navolgen.

6. **Het boek zet je aan het denken wat te doen als gelovige en als kerk als het heidendom sterk wordt.** Er was méér aan de hand dan het moeten bukken voor de overmacht van een vijand. Er was sprake van georganiseerd systematisch opgelegd heidendom. De manier waarop de kerken daarop reageerden, schokt me. Uiteraard komt dat maar zijdelings ter sprake in dit boek, niet eens in het dagboek, hooguit in de Aantekeningen. Maar intussen moet het iedereen wel aan het denken zetten; wat zouden we vandaag doen? Wat zou ik doen? Tunderman is maar één voorbeeld. Eén van de vele. Wel een veelzeggend voorbeeld: de denker werd een geharnast strijder die zonder oppervlakkigheden sprak vanuit een diepe overtuiging. De thema's die hij aan de orde stelde – zie de lijst van referaten, lees de preken die dank zij Henk Links op de website staan, in het digitale tijdperk van nu zijn ze alle voor ons bereikbaar! – bijv het subjectivisme waarbij het individu bepalend wordt, zijn vandaag niet minder actueel dan toen. We hebben diepgang nodig, studiezijn, kennis van het verleden, en vooral het buigen voor het levende Woord. Ik kan de vraag niet terugdringen, die steeds weer bij mij opkomt, als ik met deze dingen en met dit boekje bezig ben: zijn wij bereid tot het offer van ons leven in dienst van de opstanding als opnieuw een totalitair systeem ons leven in de greep probeert te krijgen? Wat zouden volgende generaties van ons zeggen, als de spanning van de strijd is verdampt en ieder weer mag zeggen wat hij wil?
7. **Er is wel heel iets belangrijks dat ik van dit boekje leer. En daar sluit ik mee af.** Dat is de zekerheid die die twee mensen beleden hebben dat niets buiten Gods wil gebeurt en dat ieder zich in alle omstandigheden aan hem kan toevertrouwen. Dat wij hier nu zitten rondom dat dagboekje van Jeanne Tunderman is voor mij het bewijs dat hier gebeurt wat Tunderman in die bijzondere preek zei: "Door het offer van het leven wordt de genade vermenigvuldigd en worden meer mensen toegebracht tot de gemeente die zal spreken ter ere van God". Daarom kon Paulus spreken ook al droeg hij het sterven van Jezus in zijn lichaam mee. Daarom kon Tunderman zelfs vanuit het concentratiekamp geloven, dat zijn dood zou bijdragen tot het leven der opstanding. Daarom kon Jeanne als slotwoord onder die preek zetten: Hij heeft geloofd en daarom sprak hij. En zijn deze woorden ook op haar grafsteen gebeiteld: "Zij heeft geloofd en daarom sprak zij". Vandaag, 70 jaar later worden haar woorden gehoord. Dat moet ons wat doen.
- Ik sluit af met de slotzinnen van die al veel genoemde preek die ons allemaal uittillen boven het niveau van tranen en verdriet:
- "Als het God belieft ons leven over te geven in de dood van het offer, dan zal Hij in die toewijding de hoogste lof ontvangen. Hoe heeft God in die toewijding genoten. En hoe zal zijn hart zich straks verrukken als de vrucht van hun bloed, hun tranen en hun lijden wordt ingedragen in de eeuwige gemeenschap van Zijn genade en alle stemmen Hem eren in het loflied: geloofd zij Jezus Christus, Die de dood heeft te niet gedaan en het leven en de onverderfelijke heiligheid heeft aan het licht gebracht door het Evangelie".

Helpman, 3 mei 2014

Jan T Oldenhuis, em predikant van de Geref kerk te Helpman